

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní program: B4106 Zemědělská specializace

Studijní obor: Pozemkové úpravy a převody nemovitostí

Katedra: Katedra krajinného managementu

Vedoucí katedry: doc. Ing. Pavel Ondr, CSc.

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Historický vývoj krajiny jižních Čech

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Monika Koupilová, Dis.

Autor: Petra Rubášová

České Budějovice, duben 2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra RUBÁŠOVÁ**
Osobní číslo: **Z10244**
Studijní program: **B4106 Zemědělská specializace**
Studijní obor: **Pozemkové úpravy a převody nemovitostí**
Název tématu: **Historický vývoj krajiny Jižních Čech**
Zadávací katedra: **Katedra krajinného managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude zpracována formou literární rešerše.

V literární rešerši budou popsána historická období, která ovlivnila vývoj krajiny Jižních Čech:

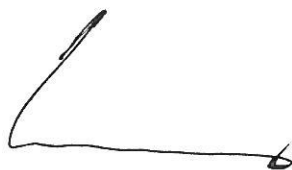
- krajina Jižních Čech za dob Vítkovců
- krajina Jižních Čech za dob Rožmberků
- krajina Jižních Čech po třicetileté válce za dob Buquoyů, Eggenberků a Schwarzenberků
- krajina Jižních Čech po roce 1945
- krajina Jižních Čech po roce 1989

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 40 stran textu
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

BLAŽEK, P., KUBÁLEK, M. Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti, Dokořán, Praha 2008, ISBN 978-80-7363-226-7
FORMAN, R., GODRON, M. Krajinná ekologie, Academia, Praha 1993, ISBN 80-200-0464-5
HAUBELT, J. Jakub Krčín z Jelčan: list z historie. Praha, 2003. ISBN 80-86695-18-2
HÁJOVÁ, Z. Dějiny rybníkářství v jižních Čechách: výběrová bibliografie. České Budějovice, 2000.
INGEGNOLI, V. Landscape Ecology: A Widening Foundation, Springer, New York 2002, ISBN 3-540-42743-0
JUŘÍK, P. 2008. Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách. Praha: Libri. 978-80-7277-359-6
KUTHAN, J. Jižní Čechy: krajina, historie, umělecké památky. Praha: Orbis, 1982.
LANGHAMMEROVÁ, J. Jižní Čechy : kraj - lidé - tradice. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, ISBN 978-80-7422-136-1
LOW, J., MÍCHAL, I. Krajinný ráz, Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy 2003, ISBN 80-86386-27-9
MATOUŠEK, V. Čechy krásné, Čechy mé : proměny krajiny Čech v době industriální. Praha : Agentura Krigl, 2010, ISBN 978-80-86912-36-3
MÍCHAL, I. Ekologická stabilita, Veronica, ekologické středisko ČSOP, Brno 1994, ISBN 80-85368-22-6
SKLENIČKA, P. Základy krajinného plánování, Naděžda Skleničková, Praha 2003, ISBN 80-903206-1-9
Časopisy: Pozemkové úpravy, Urbanismus a územní rozvoj

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Monika KOUPILOVÁ
Katedra krajinného managementu

Datum zadání bakalářské práce: 8. března 2012
Termín odevzdání bakalářské práce: 15. dubna 2013

Ing. Karel Suchý, Ph.D.

proděkan pověřený vedením ZF

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
studijní oddělení
Studentská 13 ④
370 05 České Budějovice
L.S.

prof. Ing. Tomáš Kvítek, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 15. března 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Historický vývoj krajiny jižních Čech“, jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zemědělskou fakultou JU) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

.....
V Českých Budějovicích dne

.....
Podpis

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Ing. Monice Koupilové, Dis za cenné rady, připomínky a veškerou pomoc. Poděkování samozřejmě patří i mé rodině a nejbližším.

Abstrakt: Téma této bakalářské práce je „Historický vývoj krajiny jižních Čech“. Cílem práce bylo popsat krajinu od dob Vítkovců až po události po roce 1989. Na začátku je popisována krajina za dob Vítkovců a především kolonizace a rozvoj klášterů a města České Budějovice. Dále je práce přesunuta do doby vlády Rožmberků, kde se hlavním bodem staly rybníky. Za dob Eggenbergů a Buquoyů se rozvíjelo sklářství a byla založena národní přírodní rezervace Žofinský prales. Velikým přínosem do krajiny byla vláda Schwarzenbergů. Představitelé rodu přinesli veliký přínos do zemědělství, ale určitě největším je zavedení první trubkové drenáže v Čechách. Krajina po 2. světové válce byla ve znamení kolektivizace. Velikým zásahem bylo postavení Vltavské kaskády. Po roce 1989 dochází k útlumu zemědělství, zvětšují se sídelní aglomerace a vzniká národní park Šumava.

Klíčová slova: jižní Čechy, změna krajiny, rybníkářství, zemědělství

Abstract: The topic of this thesis is „The historical evolution of the landscape of South Bohemia“. The objective of the study was to describe the landscape since Witigonen to events in the year 1989. In the beginning is landscape characterized during Witigonen age and especially colonization and development of the monasteries and city of Ceske Budejovice. Further the thesis has moved to the Rosenberg age, when the most important point has become building fishponds. During Eggenberg and Buquoy time the glassmaking increase and national nature reserve Zofin forest was founded. A great contribution was during the government of Schwarzenberg. Representatives of the family brought a great contribution to the agriculture but the biggest benefit was the drainage pipe system, the very first in the Bohemia. The landscape after the Second World War was in name of colonization. The main intervention was building the Vltava cascade. After the 1989 the agriculture is decreasing and on the other hand the agglomerations are growing bigger. The Natural Park Sumava was established.

Keywords: South Bohemia, change the landscape, pisciculture, agriculture

OBSAH:

1. ÚVOD	9
2. KRAJINA.....	10
2.1. JIŽNÍ ČECHY	10
3. HISTORIE RODU VÍTKOVCŮ	12
3.1. VÝVOJ KRAJINY ZA DOB VÍTKOVCŮ	12
4. HISTORIE RODU ROŽMBERKŮ	17
4.1. VÝVOJ KRAJINY ZA DOB ROŽMBERKŮ.....	17
5. KRAJINA PO TŘICETILETÉ VÁLCE.....	24
6. HISTORIE RODU BUQUOY (BUKVUA) A RODU EGGENBERGŮ..	25
6.1. VÝVOJ KRAJINY ZA DOB BUQUOY A EGGENBERGŮ	25
7. HISTORIE RODU SCHWARZENBERGŮ	27
7.1. VÝVOJ KRAJINY ZA DOB SCHWARZENBERGŮ	27
8. VÝVOJ KRAJINY PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	38
9. VÝVOJ KRAJINY PO ROCE 1989	47
10. ZÁVĚR	49
11. SEZNAM OBRÁZKŮ	50
12. SEZNAM LITERATURY	51

1. ÚVOD

Krajina značí část území vnímanou obyvateli, jejichž charakter je výsledkem působení přírodních nebo lidských činitelů a jejich vzájemných vztahů. Krajinu vnímáme jako určitou změnu. O krajině lze říci, že je spojena s vývojem společnosti, stavebním vývojem, rozvojem řemesel a způsobu hospodaření. Má práce se zabývá změnou krajiny od kolonizace ve 12. století až po zásadní změny po roce 1989. V tomto časovém vymezení došlo k mnoha významným změnám, které nám přinášejí veliký užitek i dnes ve 21. století. Mezi ně patří hlavně stavby rybníků, díky nimž se změnil ráz krajiny, neboť s tak rozsáhlými stavbami jsme se v Čechách do té doby nesetkali. Dále kolonizace, která přinesla do českých zemí mnoho lidí a zakládání nových osad. Kde bychom byli bez Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu, který zavedl jako první v jižních Čechách trubkovou drenáž. Nebo po 2. světové válce zakládání nových přehrad a tím vytvoření Vltavské kaskády. Tyto a samozřejmě jiné zásahy do krajiny nám přinesly mnoho užitku.

2. KRAJINA

Krajinu definujeme jako část zemského povrchu, která společně se společenstvy organismů tvoří jednotný třírozměrný celek, který je obvykle vymezen lidským rozměrem a chápáním – tedy kam až oko dohlédne (*Bárta a kol., 2007*). Krajina je definována jako heterogenní část zemského povrchu, skládající se ze souboru vzájemně se ovlivňujících ekosystémů, který se v dané části povrchu v podobných formách opakuje. Rozloha krajiny může být různá – třeba jen několik málo kilometrů (*Forman a Godron, 1993*). Bárta a kol. (2007) uvádí, že krajina je území, které má hranice, neboli kraj, nějaký víceméně jasný střed a je tvořena polem podobných vlastností. Dle (*zák. č. 114/1992 Sb.*) je krajina část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky. Vývoj krajiny či její formování je výsledkem tří základních mechanismů: specifických dlouhodobých geomorfologických procesů, osídlování krajiny organizmy a disturbance (*Sklenička, 2003*). V průběhu historického vývoje se na formování kulturní krajiny podílela postupně další hospodářská odvětví jako lesnictví a dřevařství, rybníkářství, potravinářství, těžba nerostných surovin, průmysl, energetika, doprava nebo informační technologie (*Šarapatka, Niggli a kol., 2008*).

2.1. JIŽNÍ ČECHY

Jižní Čechy se v historii častokrát označovaly jako malý stát ve státě. Přispěla k tomu samotná podstata krajiny, rámovaná horami do rozsáhlého, avšak i uzavřeného celku, s úrodnou rovinou uprostřed. Krajina je tu jako předurčená ke svéráznému vývoji. V geografickém vymezení se tradiční oblasti jižních Čech přibližně kryjí se současným Jihočeským krajem, s rozlohou asi 10 000 km². Na severu se tato krajina dotýká středočeského území sousedstvím s Příbramskem a Sedlčanskem, na západě hraničí s regiony Plzeňska, na jihu dosahuje až ke státním hranicím se sousedním Rakouskem a Bavorskem, na východě sahá k Českomoravské vrchovině a regionům západní Moravy (*Langhammerová, 2011*).

Určit přesné hranice rozsáhlého kraje zaujímajícího jižní část Čech je neobyčejně obtížné; zatímco někde je toto rozhraní zřetelnější, splývají některé končiny téměř neznatelně se sousedními oblastmi. Zeměpisně i historicky byly jižní Čechy odedávna vcelku pevně vymezeny na jižní straně, kde vytváří přirozený předěl a vodopisné rozmezí mezi dunajským a vltavským povodím vysoké pásma Šumavy a Novohradských hor. V rámci těchto hranic vynikají jednotlivé končiny jižních Čech neobyčejnou rozmanitostí krajiny. Ploché a rovinné jihočeské pánve – českobudějovická a především třeboňská – původně mokřinaté a bažinaté, byly zkulturnovány stáletou prací lidských rukou, které zbudovaly systémy rybníků a spojovacích kanálů, umožňující nejen hospodářské využití dosud neúrodné půdy, ale zároveň dodávající těmto končinám osobitý a neopakovatelný půvab. Více než kde jinde si zde uvědomujeme, že líbezný ráz jihočeské krajiny není jen darem přírody, ale že byl do dnešní podoby utvářen usilovným dílem mnoha generací (*Kuthan, 1974*). Význačnými středisky hospodářského a společenského života zdejších obyvatel jsou historická města. V centru kraje leží jihočeská metropole České Budějovice, jižněji proslulý Český Krumlov, na severu husitský Tábor. Západně od toku Vltavy jsou důležitými středisky někdejší královská města Strakonice a Písek, na východě pak rybníkářská Třeboň a směrem k Českomoravské vrchovině Jindřichův Hradec s atmosférou české renesance (*Langhammerová, 2011*).

3. HISTORIE RODU VÍTKOVCŮ

Rod Vítkovců patřil mezi nejvýznamnější a nejstarší české šlechtické rody. V rozvoji jihočeského regionu z nich sehrál nejvýznamnější úlohu. Za zakladatele politické a majetkové moci rodu je považován velmož Vítek z Prčice, který dal jméno svým potomkům – Vítkovcům (*Juřík, 2008*). Nepocházel zřejmě z jihu Čech. Jako purkrabí Prácheňska získal obrovský majetek na jihu Čech a dílem též v Horním Rakousku a v Bavorsku. Zemřel před rokem 1194 (*Haubelt, 2003*).

3.1. VÝVOJ KRAJINY ZA DOB VÍTKOVCŮ

Do české historie se jižní Čechy začlenily poměrně pozdě. Až ve 12. století, zejména v jeho druhé polovici, se počíná rozvíjet středověká kolonizace. I tehdy však byl zdejší kraj, stále jen okrajovou oblastí. V tomto období vyšel ze staré sídelní oblasti silný kolonizační proud domácího obyvatelstva proti proudu vodních toků do méně příznivých nadmořských výšek (*Lřw a Michal, 2003*). Vnitřní středověká kolonizace pokračovala ve starší slovanské tradici, založené na přirozených podnětech místního hospodářského vývoje. Charakteristickým prvkem byla snaha přebudovat tradiční rozptýlenou strukturu dvorců a shluků chalup v ekonomicky a prostorově lépe organizovanou středověkou vesnici (*Albrecht a kol., 2003*). K výrazné změně poměrů došlo v polovině 13. století, kdy se na půdě jižních Čech setkáváme s cílevědomým upevňováním královské moci, těžce zápasící se vzrůstajícím sebevědomím mladého panstva, zejména s rozvětveným rodem Vítkovců (*Kuthan, 1974*). V tomto období ovšem pokračuje i kolonizace v oblastech již dávno obydlených a obdělávaných, spočívající v tom, že sedláci rozšiřují ornou půdu na úkor lesů a pastvin, protože je k tomu nutí nedostatečná užitkovost jejich dosavadních pozemků (*Kubačák, 1994*). Les je od pravěku hlavním přírodním zázemím celé české kotliny, včetně porostů horstev, obkružujících krajinu a chránících její klid. Jednou ze zděděných dovedností je boj s lesem, jeho kácení, klučení a dobývání orné půdy - dřevorubectví.

Dřevo je od nepaměti v našich zemích nezbytné pro zajišťování hlavních životních potřeb společnosti, dnes zřetelných především v některých reliktech tradiční vesnice, včetně dokladů jihočeských (Langhammerová, 2011). Od 11. století narůstala kolonizace našich zemí i v horských polohách na úkor lesa. Lesy se klučily i žďářily a na jejich místě vznikala sídliště a pole. Stavebním materiálem bylo dříví. Tím se topilo, většina nářadí byla dřevěná. Les silně poškozovala i pastva (Bárta a kol., 2007). Odlišnou formu kolonizace přinášelo sklářství. Nejstarší hutí byla Sklenářova Huť u Vimperska, která se připomíná roku 1359. Další sklárny vznikaly zejména v 16. století (Anděra a Zavřel, 2003). Hybateli vnější, převážně německé kolonizace byly kláštery a panovník. Především oni dali podnět k osídlování dosud liduprázdných lesních zón, zejména v okrajových oblastech regionu (Novohradsko, část Jindřichohradecka, území jižně od Prachatic a Vimperka), ale i v některých oblastech ve vnitrozemí (Písecká pahorkatina) (Albrecht a kol., 2003).

Nejdůležitějším právním prostředkem při provádění kolonizace byla tzv. lokační smlouva. Její význam spočíval v tom, že zakládala právní i ekonomický vztah mezi vlastníkem půdy a nájemcem, přičemž její obsah býval různý. Nájemce neboli lokátor, přebíral riziko spojené se založením nebo obnovou vsí, a za to mu majitel půdy zajistil do budoucna různé výhody (Kubačák, 1994). Hlavní kritéria lokace byla: dostatečný prostor pro plužinu, dostatek vody pro ves (většinou nevysychající potok) a příhodné půdy (pokud ještě byly). Faktor úrodnosti půd však hrál malou roli, více rozhodovala sklonitost a skeletovitost půd (Lřw a Michal, 2003).

Osídlování území probíhalo podél řek, které představovaly životodárné tepny. Proti proudu Vltavy se postupovalo i v Jižních Čechách (Bárta a kol., 2007). Za Přemysla Otakara II. se zde rozvinulo ohromné kolonizační dílo. Hrady, kláštery a nová královská města Písek a České Budějovice měly se stát pevnou oporou panovníkovy moci (Kuthan, 1974). V močálovité Budějovické kotlině na soutoku řek Malše a Vltavy stávaly již počátkem 13. století dvě osady – Rožnov, patřící pánům z Růže a Budějovice, které dostaly své jméno po synu Čěče ze Železnice – Budivojovi. Právě proti rozpínavosti Vítkovců bylo zaměřeno úsilí krále Přemysla Otakara II., který dal roku 1263 vyměřovat a založit nové královské město České Budějovice. Zakladatelé nového královského města vybrali pro jeho stavbu močál mezi vltavským ramenem a soutokem Malše, který bylo třeba nejdříve odvodnit prokopáním Mlýnské stoky. Téměř pravidelný ovál ohraničený třemi vodními toky

byl Hirzem rozměřen do pravoúhlé sítě vycházející ze čtvercového náměstí. Budějovice bohatly na právu povinného průchodu veškerého zboží, které se převáželo po Linecké cestě z Rakous do Čech a zpět. V r. 1751 se město stalo střediskem kraje (*Havlová, 1996*).

obr. č. 1 náměstí v Českých Budějovicích (zdroj vlastní)

V tomto období byly založeny nejstarší jihočeské kláštery Milevsko a Svatá Trnová Koruna (později Zlatá Koruna), které přinesly prvky nového hospodářského a duchovního života. Kláštery měly velký podíl na přeměně zbytku panenské přírody v kulturní krajinu. Roku 1259 založil Vít z Rožmberka cisterciácký klášter ve Vyšším Brodě a vytvořil tak další centrum kolonizace krajiny (*Albrecht a kol., 2003*). Na přelomu 13. a 14. století klášter vlastnil více než 70 vsí, 2 městečka a 12 hospodářských dvorů (*Juřík, 2008*). Systematickou likvidaci lesů přinesla ve 13. století klášterní kolonizace právě na území klášterů Vyšší Brod a Zlatá koruna. Cisterciácký řád dostával darem lesnatá území, která kolonizoval; zakládal na nich vesnice, pole, louky a pastviny (*Anděra a Zavřel, 2003*). V rychlém tempu vyrůstaly i hrady feudálů, zejména Vítkovců. Jako například hrad Rožmberk, jedno z nejstarších jihočeských sídel rodu Vítkovců. Zakladatelem hradu byl pravděpodobně Vok, syn Vítka mladšího, který mu asi dal tehdy módní německé jméno Rosenberg. Hrad Rožmberk střežil důležitou zemskou stezku, který tudy procházela do Podunají (*Kuthan, 1974*).

obr. č. 2 hrad Rožmberk (zdroj vlastní)

Nejstarší stavby jižních Čech z 12. století a první poloviny 13. století mají až na několik výjimek podobu prostou a nenáročnou – jejich zemitost jakoby vyjadřovala dlouhý a namáhavý boj zdejšího lidu i nových kolonistů, tehdy sem přicházejících, s neobdělvanou půdou, kterou si pozvolna podmaňovali. Některé z nich mají však přesto nemalé místo v dějinách českého umění. V polovině 13. století se na českém jihu pevně uchytila gotika. Soubor jihočeských památek z třetí čtvrtiny 13. století patří k předním dílům naší architektury té doby (*Kuthan, 1974*).

Základ struktury naší krajiny změnila ve 13. století trojpolní soustava (*Lów a Míchal, 2003*). Ta nahradila dosavadní dvojpolní hospodaření nebo nepravidelné tčkání polí na různě starých úhorech (*Sádlo, 2005*). *Lów a Míchal (2003)* dodávají, že trojpolní soustava je modifikovanou přílohovou soustavou, založenou na zvýšení výnosnosti plužiny, a to i za cenu velkého zvýšení pracnosti. Spočívá v rozdělení plužiny na tři přibližně stejně velké části, na nichž střídavě probíhá cyklus „jařina-ozim-úhor(lado)“, přičemž na úhorech se pase společně dobytek z celé obce. *Sádlo (2005)* uvádí, že tento systém zavedl do hospodářství jednotný řád, protože všichni obyvatelé vesnice či skupiny se museli přizpůsobit závaznému hospodářskému plánu.

Z roku 1255 pochází první písemná zpráva o rybníku v jižních Čechách (*Matoušek, 2010*). Tzv. Riegerův slovník naučný definuje rybník jako „větší shromáždění vod, omezené alespoň částečně dělanou hrází. Bez nejmenších pochyb však můžeme jako hlavní důvod pro stavbu rybníků a celých rybničních soustav uvést chov ryb, především kaprů. Ty ovšem nesloužily vždy chovu ryb. Nezřídka bylo podnětem k jejich zřízení zásobování vodou pro lidské potřeby. Mohutný rod pánů z Růže, který v té době měl již nesmírně rozsáhlou držbu v jižních Čechách, začal velice rychle využívat nový zdroj příjmů (*Šusta, 1995*). Rybníky nebyly však stavby v tehdejší známém světě ojedinělé, naopak stavitelé rybníků se mohli poučit o jejich technologii a tržním využitím i jinde. Řadu podstatnějších zpráv přináší 13. století, kdy se dovídáme, že Vítkovci kolem roku 1240 pozvali na Jindřichohradecko odborníky na vyměřování rybníků z řádu Německých rytířů. Páni z Hradce se také při svých taženích s královským vojskem Jana Lucemburského dozvěděli o mimořádných rybničních stavbách ve Francii a jinde (*Langhammerová, 2011*). Podmínky pro snadné vzdutí vody se v této oblasti nabízely na mnoha stranách. Bylo tomu tak na statcích, patřících panství třeboňskému, kde nebylo těžké pomyslet na zřízení rybníka, když to konfigurace terénu tak velmi usnadňovala. Zde se potom rozvíjelo rybniční hospodářství stále silněji, protože mu byla trvale nakloněna ochranná ruka dobře situovaného a moudrého majetníka (*Šusta, 1995*).

4. HISTORIE RODU ROŽMBERKŮ

Za zakladatele rodu pánů z Rožmberka je považován syn Vítka z Prčice, Vítek III. mladší z Blankenbergu (*Juřík, 2008*). Rožmberkové zaznamenali největší slávu za vlády Viléma z Rožmberka (1552-1592) a Petra Voka (1592-1611). Mocenským těžištěm zůstávaly jednotné Jižní Čechy s panstvím českokrumlovským, třeboňským, rožmberským, novohradským a dalšími. Odhaduje se, že jejich dominium v jižních Čechách mělo asi 10 tisíc osedlých, to znamená samostatně hospodařících jedinců. Připočteme-li k tomu členy rodin osedlých a čeledi, možno říci, že zde v té době žilo asi 50-60 tisíc poddaných. Obrovskému rozsahu dominia sloužil poměrně efektivní správní systém, vytvářející nezbytné vztahy mezi pánem rožmberského domu a poddanými (*Kubačák, 1994*). Rod vymřel po meči roku 1611 Petrem Vokem z Rožmberka (*Juřík, 2008*).

4.1. VÝVOJ KRAJINY ZA DOB ROŽMBERKŮ

Pro třeboňské rybníkářství je podstatné právě 16. století, kdy zde vládl rod Rožmberků, pod jehož patronací se velkoryse, ale i s určitým dobovým rizikem možnosti záplav, zdejší krajina měnila na velkou vodní síť (*Langhammerová, 2011*). Hodně rybníků vzniklo již na přelomu 14. a 15. století, ale klasickou dobou jejich rozvoje byla právě první polovina 16. století. Tradičně se o ně pečovalo během dlouhé rožmberské vlády, sahající až do 17. století (*Šusta, 1995*). Tehdy vznikly rozsáhlé soustavy na Třeboňsku a Jindřichohradecku (*Kubačák, 1994*). Počiná odvážnými stavbami rybníků Štěpánka Netolického a vybudováním základu Zlaté stoky na počátku století a vrcholí velkolepými díly jeho následovníka a rybníkářského velikána – Jakuba Krčina z Jelčan. Jeho přičiněním se v sedmdesátých a osmdesátých letech šestnáctého století završila třeboňská rybníková soustava, včetně zbudování jednoho z posledních děl, slavného rybníka Svět, s hrází přimknutou přímo k městu Třeboni (*Langhammerová, 2011*). Rybníční hospodaření se stalo prvním odvětvím režijní produkce velkostatků, ale i drobných statků, které se mohlo zaměřit na trh, a to jak na místní, tak na trh ve větších městských spotřebních střediscích a dokonce i na vývoz (*Kubačák, 1994*).

Štěpánek Netolický byl zprvu myslivcem a pak fišmistrem. K stavbě rybníků přistupoval se znalostmi lesního hospodářství. Proslul jako technik. V popředí jeho zájmu stály ekonomické zřetele. Věděl, že velké rybníky jsou závislé na výsledcích produkce malých plůdkových a větších výtažných rybníků. Význam velkých rybníků nepřeceňoval. Jeho velké rybníky však byly z hlediska chovů kaprů výtečné. A bylo nutné, aby přitékala „živá voda“, nikoliv kyselá „mrtvá voda“ bez života z lesů, mokřadů a rašelinišť, a to bylo možné tím, že by rybníky byly nadýmány říční vodou z Lužnice. Byly mělké, voda se slunečním teplem prohřávala, rybám se v ní dařilo. Štěpánkovo dílo mělo též své slabiny. Štěpánek se pochopitelně musel vyhnout hospodářsky tehdy takřka nevyužitelným oblastem Třeboňska, Třeboní a Veselím nad Lužnicí. Tato území, často devastovaná dravými povodněmi, zůstávala stranou jeho snů a plánů. Své vodní nádrže Štěpánek situoval z větší části do oblastí, které se již zemědělsky využívaly. Z toho vyplývala složitá jednání s poddanými o náhradách za zatopené polnosti a louky, v nichž ale Štěpánek z Netolic postupoval velkoryse, s pochopením pro nářky poddaných, se snahou spravedlivě odškodnit poddané tam, kde utrpěli škody. Korunním dílem Štěpánka z Netolic se stala Zlatá stoka, která je páteří třeboňské rybníční soustavy. Štěpánek vypracoval návrh na vybudování stoky, která mohla třeboňské rybníky přeměnit v ucelenou rybníční soustavu. V roce 1508 byly zahájeny práce, jejichž výsledkem bylo dílo o délce 48 km, o šířce 5 až 8 m s vteřinovým průtokem až 2,5 m³ „živé vody“. Vznikla ovšem bezejmenná „stoka“, „strouha“, „příkop“ anebo „zvláštní potok“, dílo, kterému se až v 17. století začalo říkat Zlatá stoka (*Haubelt, 2003*). Tento kanál, zbudovaný na počátku 16. století, odbočuje nedaleko před Majdalenou z koryta Lužnice, protéká podél rybníků Opatovického a Světa, podél východní strany Třeboně a u Veselí se opět vlévá do Lužnice (*Kuthan, 1974*). Dvě třetiny jejího 18 kilometrů dlouhého toku vedly lesem a rašelinnou půdou, voda dnem prosakovala, a proto muselo být dno neustále ztužováno a vymazáváno jílem a slínem. V deštivých letech stoka sváděla závadnou vodu z lesních potoků, močálů a rašelinišť, v době sucha trpěla Třeboň nedostatkem vody. Největší prospěch ze Zlaté stoky měly tehdy rybníky Velký Tisý a Koclířov. Celá stavba byla ukončena v roce 1518 – trvala tedy jedenáct let. Byla dílem koncepčně promyšleným, technicky odvážným a stavebně neobyčejně náročným. Byla dílem natolik dokonalým, že svému účelu slouží v podstatě dodnes (*Haubelt, 2003*).

Dalším významným stavitelem byl Jakub Krčín z Jelčan, který se narodil asi 18. července 1535 v Kolíně jako syn Jiřího Krčina z Jelčan a Kateřiny z Olbramovic. Krčín byl na svou dobu vynikající ekonom. Zaměřil se na budování a rozšiřování rybníků, z nichž největší byl Nevděk (dnes Svět) a Rožmberk, ovčínů, pivovarů a nových statků. Nejznámější je však Krčínovo rybníkářské dílo. Jeho rybníky, ale nebyly tak výnosné jako Štěpánkovy, protože byly příliš velké a hluboké. Při jejich stavbě ovšem dokázal výborně využít přírodní podmínky a zdokonalených hrází, které neprosakovaly a odolávaly i velkým přivalům vody (*Juřík, 2008*). Rybník Svět byl založen v letech 1571-73 na Spolském potoce (*Kuthan, 1974*). Stavění velkých rybníků nebylo bez problémů, jednak technických a jednak majetkoprávních. Právě u rybníka Svět se Krčín a stavitelé vůbec museli potýkat s nevolí majitelů pozemků, které byly určeny k zaplavení, včetně požadavku na zabránění 25 zemědělských objektů – stavení, stodol, chlévů a mlýna. Pro účely stavby byl dokonce přenesen a znovu zbudován i kostel a překonána řada dalších překážek, provázejících i samotnou stavbu. Navíc bylo nutné obhájit projekt samotného rybníka o rozloze 110 hektarů proti třeboňským měšťanům, kteří se právem obávali možnosti záplav města (*Langhammerová, 2011*). Protože vysoká hladina rybníka ohrožovala město, věnoval Krčín výstavbě mohutných hrází mimořádnou pozornost (*Kuthan, 1974*). Vše se však podařilo zvládnout, Krčín vybudoval důkladnou hráz zpevněnou duby, které zde dosud stojí, stejně jako hráz samotná (*Langhammerová, 2011*). Hráz vysoká 8,5 metrů a široká až 45 metrů odolávala dlouho všem nebezpečím; protrhla se až v roce 1890 (*Kuthan, 1974*). Navíc, rybník po dokončení téměř dvojnásobně překročil plánovanou plochu a dodnes představuje jednu z dominant města Třeboně. Potíže s komplikovanou výstavbou rybníka Svět i dalších rybníků a vodohospodářských děl však mistra Krčina nijak neodradily, naopak – zjevně jej posílily v koncepci dalšího projektu, rybníka Rožmberk, který je dosud největším českým rybníkářským dílem (*Langhammerová, 2011*). Ten byl vybudován severovýchodně od Třeboně na bažinatých a mokřinatých pozemcích. Jedná se o nejrozsáhlejší dílo – největší rybník střední Evropy (*Kuthan, 1974*). Stavba tohoto Krčínova vele díla, o původní rozloze 1100 hektarů, s hrází o délce 2,4 kilometry a její výšce až 12 metrů, trvala 6 let (*Langhammerová, 2011*). Hráz zdobí a zpevňuje 76 památných 150-400 let starých dubů (*Novotná, 2008*). Toto mohutné dílo obdivujeme po staletích nejen pro samotnou rozlohu a krásu téměř nedohledné vodní plochy, ale i pro stavitelskou

odvahu jejího strůjce, který měl k dispozici vpravdě primitivní nástroje k vyměřování a přesto přesně, inženýrsky stavbu spočítal a realizoval. Je logické, že i zde byly i velké potíže, z nichž je z historie známá hlavně ta poslední. Při závěrečném napouštění rybníka hrozilo prolomení hráze. Krčín s pomocí všech dostupných možností povolal do práce 1600 lidí, kteří během čtrnácti dnů hráz zpevnili a rybník byl ve své monumentalitě zachráněn (*Langhammerová, 2011*). Protože Lužnice protékající rybníkem ohrožovala za povodní bezpečnost hrází, vybudoval Jakub Krčín tzv. Novou řeku, třináct kilometrů dlouhý kanál, jímž je odváděna přebytečná voda z Lužnice do Nežárky (*Kuthan, 1974*). Rozloha jeho vodní hladiny se kvůli lepší výnosnosti časem snížila, ale přesto dodnes dosahuje unikátního čísla 489 hektarů (*Langhammerová, 2011*). Pod hrází rybníka se dochovala původní renesanční zděná bašta, zvaná Rožmberská, obytná budova rybníčního statku se sgrafitovým průčelím, při ní stojí hydroelektrárna z let 1919-20 s instalovaným výkonem 256 kW (*Novotná, 2008*). *Langhammerová (2011)* závěrem dodává, že rybník byl napuštěn na podzim v roce 1590 a znamenal slavný závěr Krčínovy rybníkářské kariéry.

obr. č. 3 rybník Svět (vlastní zdroj)

obr. č. 4 rybník Rožmberk (vlastní zdroj)

Dalším významným rybníkem byl rybník Bezdrev. Ten byl vybudován okolo roku 1480 a rozšířen v letech 1490-92 proslulým stavitelem rybníků z Pardubicka, Vilémem z Pernštejna. Délka hráze dosahuje téměř 400 metrů a svědčí pro obranné důvody. Obvody rybníka měří vzhledem ke členitému pobřeží 18,5 km. Na několika místech dosahuje rybník hloubky až 7 metrů. Svou velikostí se Bezdrev řadí na druhé místo za Rožmberk, produkcí ryb však zaujímá místo první. Bezdrev patří do budějovicko-hlubocké rybníční soustavy o celkové rozloze asi 3 000 ha. Dalšími rybníky patřícími do této skupiny jsou Dehtář, Pašický, Munický a Vltavský (*Juřík, 2008*).

Pozdní středověk a celé 16. století je dobou hospodářského a společenského rozkvětu. Ve vyšších oblastech dochází k výrazné exploataci přirozeného lesa v důsledku rozvoje sklářství. Potřeba bukového dříví na výrobu potaše pro sklářský kmen podstatně snížila stavy buku na Šumavě a výrazně přispěla ke změně přirozeného lesa (*Albrecht a kol., 2003*). První hospodářská opatření k ochraně lesů se objevila v 16. století. V roce 1560 byly vydány na panství Rožmberků Artikule rychtářům a poddanýma jedním z jejich článků byl zákaz pastvy dobytka v lesích pod pokutami (*Anděra a Zavřel, 2003*). Dopad na krajinu měla i těžba neželezných kovů, zvláště zlata (Vodňansko, Písecko, Blatensko) (*Albrecht a kol., 2003*).

Veliký rozmach vrcholné gotiky v období předhusitském je z velké části spjat s ambicemi rožmberského rodu. Zejména ve městech, městečkách i vesnicích rožmberské domény vyrostly kostely s ostře narýsovanými siluetami shlížejícími do širého kraje. Čilá stavební aktivita byla provázána i rozmachem sochařství, malby a jiných druhů výtvarné tvorby. Na období předhusitské navázala v jižních Čechách bez přerušování kontinuity pozdní gotika, která dál rozvíjela zdejší specifickou tradici. Hrady, kláštery, kostely, tvrze, deskové obrazy, díla nástěnného malířství či plastiky nejsou však zdaleka jedinou součástí odkazu jihočeské gotiky. Sem patří zejména formování celé krajiny, vznik měst, zakládání vesnic s parcelací pozemků a utváření sídelní struktury (*Bárta a kol., 2007*). Před polovinou 16. století zapustila na českém jihu kořeny renesance. Především Rožmberkové a páni z Hradce budovali velkolepé zámecké stavby s bohatou vnitřní výzdobou (Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Kratochvíle, Třeboň). Nebyly to však jen okázalé panské rezidence, které zde tehdy vznikaly. Neobyčejně iniciativní bylo i jihočeské měšťanstvo, budující si nejenom své domy, ale i stavby sloužící potřebám městských společností, jako byly radnice, opevnění, pivovary, zbrojnice, špitály apod. Formy italské renesance byly všude

používány jen volným, ale tvůrčím způsobem, převažuje zde vřelá citová nota, tak příznačná pro tradici jihočeského umění (*Kuthan, 1974*). Jeden závažný důvod pro budování stále dokonalejších cest byla pošta a spojení vídeňského dvora s Prahou vedené nikoliv kulturními či obchodními zásadami, ale spíš vojenskými „bez spojení není velení“. První poštovní trať z roku 1527 z Vídně do Prahy přes Tábor tak sloužila k dodávání zpráv a příkazů z vídeňského dvora do Prahy (*Bárta a kol., 2007*).

5. KRAJINA PO TŘICETILETÉ VÁLCE

Velmi podstatně zasáhla do dalšího vývoje osídlení třicetiletá válka (1618 - 1648) (*Bárta a kol., 2007*). Ta ukončila i hospodářskou prosperitu (*Albrecht a kol., 2003*). Z 1, 4 milionu obyvatel v českých zemích zbylo po válce pouhých 800 tisíc, což znamená, že během 28 let zmizelo 43% veškeré naší populace. Úbytku obyvatel odpovídal i úbytek sídel (*Lów a Michal, 2003*). Jižní Čechy byly opakovaně drancovány, počet obyvatel se snížil až o jednu třetinu, kulturní krajina zpustla. (*Albrecht a kol., 2003*). Třicetiletá válka provedla poslední selekci obcí podle přírodních potenciálů. Některé obce zmizely navždy po prvním vyplenění, jiné přetrvávaly přes periodické katastrofy (*Lów a Michal, 2003*). Míra zpuštění v jednotlivých krajích českých zemí závisela na četnosti a délce pobytu válečnických nebo rabujících stran (*Bárta a kol., 2007*). V období, následujícím po jejím ukončení, začíná klimatická změna znamenající výrazné ochlazení. Probíhá v časovém intervalu od druhé třetiny 17. až po první desetiletí 18. století. Zdá se, že přesto dochází k postupnému zvyšování počtu obyvatelstva. K urychlení vzrůstu počtu obyvatel a zakládání posledních vsí, přispěly především změny v zemědělství. Intenzifikace v pěstování obilí a zavádění pěstování nových plodin, především brambor ve výše položených oblastech, umožnilo vyšší produkci potravin. K oživení přispělo zakládání a rozvoj manufaktur (*Bárta a kol., 2007*). Hospodářské oživení nastalo až za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Jejich významným počinem bylo budování silniční sítě a komunikačních spojení mezi Vídní a Prahou (*Albrecht a kol., 2003*). Od této doby se stále intenzivněji zasahuje do přírodního prostředí. Za třicetileté války a po ní se les znovu rozšířil na opuštěné zemědělské plochy. V těchto obdobích zanikaly stovky vesnic. Jejich okolí proto znovu zarostlo lesem, který se však svou skladbou často lišil od přírodního stavu. Rozvíjí se mohutná stavební činnost, spojená s budováním nových panských a církevních sídel, včetně koncipování symbolické barokní krajiny (*Bárta a kol., 2007*).

6. HISTORIE RODU BUQUOY (BUKVUA) A RODU EGGENBERGŮ

V období od 15. století se v jižních Čechách usadil rod Buquoy a rod Eggenbergů. Rod knížat z Eggenbergu měl sice krátkou historii, ale zapsal se významně do dějin habsburského mocnářství i jižních Čech. Původ tohoto rodu je třeba hledat v zámožné obchodní rodině ze štýrského města Radkesburgu. V polovině 15. století zde zaujal významné místo první písemně doložený předek Eggenberg, Ulrich Eckenpeger. Honosil se vlastním erbem se třemi havrany držícími v zobáčích korunu. Se svou ženou Barborou měl 16 dětí, z nichž syn Balthasar se stal dokonce mincmistrem císaře Fridricha III. a založil dvě rodové linie (*Juřík, 2008*). Naopak šlechtický rod Buquoy, někdy též poněkud nesprávně Longueval-Buquoy, k nám do Českého království přišel až v 17. století (*Koblasa, 2002*). Buquoyové přišli do Čech v řadách pobělohorských vítězů a českou aristokratickou společnost obohatili několika významnými osobnostmi (*Mašek, 1992*). Původně totiž příslušníci tohoto slavného rodu žili na pomezí Francie (*Koblasa, 2002*). Jméno Buquoy převzal francouzský šlechtický rod až v 16. století; tehdy byl Maxmilián de Longueval povýšen španělským králem Filipem II. do hraběcího stavu. V Čechách získal statky jeden z jeho potomků a to Karel Bonaventura Buquoy de Longueval (1571-1621) (*Mašek, 1992*).

6.1. VÝVOJ KRAJINY ZA DOB BUQUOY A EGGENBERGŮ

Jiří František August Buquoy (1781-1851) na svých statcích zaváděl moderní hospodářské reformy, jako první v Čechách zakoupil například v roce 1803 parní stroj, zaváděl textilní průmysl a velice se zajímal o sklářství (*Mašek, 1992*). Rozvoj výroby skla na buquoyském panství Nové Hrady započal v první polovině 17. století. Zasloužila se o něj Marie Magdalena z Biglia, vdova po prvním majiteli panství Karlu Bonaventurovi Buquoyovi. Sklářny na Novohradském panství vyráběly především sklo zdobené řezbou – misky, poháry s víkem i menší pohárky. Mezi lety 1673-89 se takřka současně podařilo objevit tajemství výroby čirého křišťálového skla ve sklárnách na eggenberském panství Vimperk i na buquoyském panství Nové

Hrady. Během 17. a 18. století získalo české sklo ze Šumavy obdiv ve střední Evropě a postupně zde vytlačovalo dovozy z Benátek. Šumava byla tehdy oblastí s největší koncentrací skláren v Čechách. Řídce osídlené Novohradsko bylo za Buquoyů dosídlováno a byly zde zakládány sklářské hutě. Největší slávu přineslo zdejší sklářům hyalitové sklo – masivní těžké sklo černé nebo tmavočerné barvy, nepropouštějící světlo. Jeho recepturu objevil hrabě Jiří František Buquoy. Poprvé se hyalitové sklo vyrábělo po roce 1818 ve sklárně v Jiřikově Údolí a poději ve sklárně v Černém Údolí. Výrobní tajemství hraběte a několika starých mistrů se ztratilo, a proto se od roku 1861 hyalitové sklo nevyrábí (*Juřík, 2008*). Po vymření Rožmberků obdržel panství Nové Hrady císařský generál Karel Bonaventura Buquoy. Starý hrad byl v 1. polovině 17. století důkladně opraven, byly v něm zřízeny úřednické byty a od r. 1887 v něm pracoval buquoyský lesní úřad. V roce 1590 byl hrad poškozen zemětřesením. V blízkosti osady Údolí pod Novými Hrady dal hrabě Jan Nepomuk Buquoy budovat rozsáhlý anglický park s množstvím vzácných stromů a nazval ho podle jména své manželky Tereziánské údolí (*Havlová, 1996*). Tento chráněný park Tereziino údolí leží asi 1 km jihozápadně od Nových Hradů v údolí říčky Stropnice v Novohradských horách. Na jeho místě byla od roku 1667 bažantnice. Původně anglický krajinářský park byl založen roku 1765. Park o rozloze okolo 140 hektarů. Záměr vybudovat park pod zámekem s malými lázněmi prý dala sama hraběnka. Pod dohledem zahradníka Ignáce Fnoika zde byly vysázeny tuzemské i exotické dřeviny a tehdy také vznikla většina staveb sloužících lázeňským účelům. Již roku 1770 byly v parku zvaném krásné údolí dokončeny cesty lemované alejemi, velký květinový parter nebo skupiny cizokrajných stromů, voliéry s ptáky a holubníky. Dominantou parku byla umělá zřícenina. K dotvoření malebné scenérie Tereziina údolí byl v jeho západní části v roce 1817 uměle vytvořen vodopád na řece Stropnici. Tereziino údolí je chráněno od roku 1949 (*Juřík, 2008*). Velkou událostí pro českou i evropskou ochranu přírody bylo v roce 1838 vyhlášení ochrany nad zbytkem pralesa v Novohradských horách, dnes chráněného v národní přírodní rezervaci Žofínský prales. O měsíc později zakládá hrabě Buquoy další (menší) rezervaci na sousedním polesí Hojná Voda, podobného charakteru a patrně ze stejných důvodů (*Albrecht a kol., 2003*). Jan Kristián I. z Eggenbergu byl zbožný člověk, měl sociální citění, a proto nešetřil dary a almužnami. Mnoha měštům a cechům udělil nebo vylepšil privilegia. Na Šumavě zakládal nové osady a přispěl k osídlení dosud zcela nepřístupných lesních oblastí (*Juřík, 2008*).

7. HISTORIE RODU SCHWARZENBERGŮ

Šlechtický rod Schwarzenbergů pochází z německých Dolních Frank, kde jeho prvním sídlem byla tzv. Seinsheim (původně Sowensheim), podle které se zprvu nazýval. Nejstarší zmínka o Seinsheimech je z roku 1127 a první známý člen rodu se jmenoval Siegfried. Ve 14. století se rod syny Heinricha ze Seinsheimu rozdělil na dvě větve. Nejznámějším z rodu pánů ze Seinsheimu se stal Erkinger, který někdy v letech 1405-11 koupil hrad a panství Schwarzenberg (leží mezi Würzburgem a Norimberkem), kde dodnes stojí renesanční zámek nad městečkem Scheinfeld (4 500 obyvatel) (*Juřík, 2008*). Rod Schwarzenbergů patřil mezi nejbohatší rody Rakouska. V Čechách vlastnili Schwarzenbergové prakticky celé jižní Čechy. Během staletí původně německý rod dokonale srostl s domácím prostředím. Jeho příslušníci prosluli jednak jako výborní hospodáři a modernizátoři zemědělství, lesnictví a průmyslu, jednak jeho vojevůdci (*Mašek, 1992*).

7.1. VÝVOJ KRAJINY ZA DOB SCHWARZENBERGŮ

Schwarzenbergové se systematicky věnovali zvelebování svých panství. Prosluli jako schopní hospodáři, podporovatelé zemědělství, lesnictví, ale i průmyslu (*Juřík, 2008*). Jan Adolf I. (1615-1683), vedle statků, které se mu podařilo získat po otci, obohatil majetek rodu o Třeboň, Křivoklát, Krušovice, Hlubokou a řadu dalších statků v Čechách (*Mašek, 1992*). Jakmile získal Hlubokou, začal na svých panstvích uplatňovat pokrokové metody v nejrůznějších odvětvích hospodaření. Roku 1662 například zřídil v Podhradí manufakturu na zpracování vlny (*Juřík, 2008*). Tak zapustil rod Schwarzenbergů v Čechách kořeny natrvalo. Byl také zkušeným ekonomem, svá panství modernizoval, zaváděl pěstování nových plodin a podporoval rozvoj řemesel. Na svých panstvích se snažil řešit i sociální problémy a zakládal chudobince. Jeho nástupcem byl Jan Nepomuk (1742-1789). Byl to výborný hospodář. Zaváděl moderní hospodářské reformy a podporoval pěstování nových užitečných rostlin, například jetele. Spolu s dalšími aristokraty stál u zrodu obchodní banky pro povzbuzení obchodu a průmyslu v zemi (*Mašek, 1992*). Aby se zajistila v době rostoucí spotřeby palivového dříví snadnější doprava pro Prahu

i Vídeň ze Schwarzenberských lesů, rozhodl se kníže Jan Nepomuk vybudovat plavební kanál spojující povodí Vltavy a Dunaje (Jurík, 2008). Kanál je mistrovským dílem konce 18. století a jeho autorem je schwarzenberský lesní inženýr Josef Rosenauer (Novotná, 2008). Po dlouhých debatách byla výstavba tohoto vodního díla podle návrhu Josefa Rosenauera zahájena 4. května 1789 (Jurík, 2008). První úsek vedl od osady Jelení Vrchy až k ústí potoka Zwettlbach do řeky Grosse Mühl (přítok Dunaje) a poprvé doplulo dřevo jeho prostřednictvím do Vídně v r. 1791 (Novotná, 2008). Rosenauer musel císařské komisi dokázat, že plavba je možná. Teprve pak bylo 18. června 1790 císařem Leopoldem II. vydáno knížeti Schwarzenbergovi privilegium s platností na 30 let pro plavení dřeva po řece Grosse Mühl, potřebné také pro zahájení stavby kanálu, týkající se plavení dříví z knížecích českých panství do Vídně. První splavení dřeva se uskutečnilo už 15. dubna 1791, kdy bylo na Růžovém vrchu do kanálu vhozeno prvních 84 sáhů dřeva, aby se zjistilo, jak bude jeho doprava kanálem a řekami probíhat. Zkouška dopadla dobře a již 24. dubna dřevo doplulo do Vídně. Na místě soutoku Jezerního potoka s nově vybudovaným korytem plavebního kanálu nechal Rosenauer vystavět žulový památník a kapličku z vděčnosti za dobře vykonané dílo. Další část kanálu byla vybudována až k Jezernímu potoku a v roce 1793 byla vybudována poslední část tzv. Starého kanálu končící u Jeleního potoka (celková délka 39,9 kilometru). Poslední část tzv. Nový kanál v délce 12 kilometrů byla vybudována v letech 1821-22 a vedla od Jeleního potoka k rakouským hranicím pod Třístoličnickem, včetně tunelu u Jeleních vrchů, byla postavena rovněž v letech 1821-22. První plavba se v něm uskutečnila v roce 1824. Dřevěné klády a polena plula Schwarzenberským plavebním kanálem a dále po řece Mühl až do rakouského Neuhausenu, kde byl vybudován vyloďovací kanál a přístaviště lodí. Před ústím řeky Mühl do Dunaje byla polena zachytávána v tzv. čechlích a nakládána do lodí, které je odvážely do Vídně. Provozní náklady byly nízké a při dobrých plavebních podmínkách mohlo být splaveno okolo 800 plnometrů dřeva denně. Na průběh plavby dohlíželo asi 200 lidí, kteří odstraňovali z koryta nahromaděná polena a jiné překážky (Jurík, 2008). S plavbou se vždy začínalo na jaře, kdy byl v potocích dostatek vody, a musela být dodržena kapacita koryta kanálu, které měřilo ve dně 1,5 – 2 metry a na horní hraně 3,5 – 4 metry. Aby opravdu byl vody dostatek, byly vybudovány nádrže – Jelení jezírko, Rosenauerova nádrž a nádrž Říjiště. Tyto vodní nádrže zajišťovaly dostatek vody a tím možnost plavby i v suchém období a v průběhu léta. Obsah Rosenauerovy

nádrže stačil zásobovat kanál na dobu 8 hodin, Jelení nádrže na 4 hodiny a Říjiště na dobu 6 hodin. Prováděly se postupy i těžby dřeva, aby i plavba byla efektivní (Fličková, 2013).

obr. č. 5 Schwarzenberský kanál (vlastní zdroj)

Na Vimpersku se začalo již v roce 1756 s oséváním mýtin, zřejmě semenem z místního sběru. Z roku 1770 se zachoval oběžník pro panství Český Krumlov, podle něhož měly být i tam organizovány sběry semene. Semeno se vysévalo do pasek takzvaně z kapsy. Lesní personál s sebou nosil v kapsách semena dřevin. Kde viděl v lese příhodné místo, naškrábal půdu holí a ihned je osel (Anděra a Zavřel, 2003).

Jan Adolf II. (1799-1888) zdědil schwarzenberské statky. Byl v duchu rodové tradice znamenitým podnikatelem. Ekonomické vzdělávání získal v Anglii. Prováděl promyšlené hospodářské reformy, rozšiřoval škálu pěstovaných plodin, zaváděl meliorace, používání umělých hnojiv a technické vynálezy do zemědělství (*Mašek, 1992*). Zavedl na svých panstvích hlubokou orbu, k níž byl používán parní pohon, v Čechách pokroková novinka. Protože byl po zrušení roboty v roce 1848 nedostatek pracovních sil, zaváděl zemědělskou mechanizaci (secí, žací, mlátičí a další stroje). Ve větším rozsahu pěstoval píce, jetel, pohanku a kukuřici. V roce 1851 začal pěstovat řepku olejku a o rok později řepku cukrovku. Ve druhé polovině 19. století byly na schwarzenberských panstvích zakládány lihovary, sladovny, mlékárny, cihelny a pily vybavené moderními stroji. Pivovarnictví se změnilo na moderní velkovýrobu. Pivovary v Třeboni, Českém Krumlově, Lounech a v Protivíně postupně navýšily svůj výstav až pětinasobně (*Juřík, 2008*). Rozšiřující se pěstování brambor v podhorských oblastech vedlo k radikální proměně odtokových poměrů v těchto územích a ke zhoršení povodňového režimu dolních toků řek a ztěžuje v dalším období využívání jejich širokých niv, které je stále více odkázáno na meliorační opatření (*Lów a Michal, 2003*). Odvodňování zemědělských pozemků bylo přirozeně provázeno rozsáhlými terénními úpravami. Docházelo zejména k odstraňování stromů, keřů, stromořadí, lesíků, hájků a dále k úpravám malých vodních toků, rušení menších rybníčních nádrží a podružných, slepých a mrtvých ramen toků, k zatrubkování částí vodních toků, k strhávání terénních stupňů a vysokých (protierozních) mezí, a tím i k zcela „antimelioračnímu“ vyvolávání silně zrychlených erozních procesů. K pokusnému odvodňování zemědělských pozemků trubkovou drenáží došlo v Českých zemích vůbec poprvé v roce 1847 v jižních Čechách. Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu se s trubkovou drenáží seznámil na svých opakovaných, někdy i déletrvajících studijních cestách v průmyslově a zemědělsky vyspělé Velké Británii, především v Anglii a ve Skotsku. Tímto způsobem odvodnění zemědělských pozemků byl tehdy doslova nadšen. Třeboňské pokusy s odvodněním pomocí „anglické drenáže“ (tak byl ve své době nový způsob podzemního odvodnění nazýván) doznaly významu a dosáhly úspěchu. Drenáže prováděné na Třeboňsku sloužily za vzor pro celé tehdejší Rakousko. Např. na pozemcích dvora Švamberk, které byly odvodněny drenáží v roce 1851, bylo dosaženo na tehdejší dobu mimořádně vysokého zvýšení výnosů obilí v zrně – o 4 až 5 hektolitřů na jitra (to je o 0,49 až 0,61 t/ha). Na tyto zdařilé pokusy velkého

národohospodářského významu reagoval i tehdejší rakouský ministr orby Ferdinand Tienfeld, který zaslal do Třeboně své písemné uznání (*Vašků, 2011*). Díky melioracím se bažiny měnily na úrodné pole či louky a tím začaly velkostatky prosperovat a mohlo se zde pěstovat větší množství ušlechtilého i chovného skotu, koní a prasat. Namísto zastaralého trojhonného systému bylo zavedeno střídavé hospodaření. V roce 1835 byla zavedena prosperující výroba tzv. schwarzenberského sýra. Chov ryb se rozšiřoval a zveleboval především v době, kdy stál v čele třeboňského velkostatku ředitel Josef Šusta. Tento světově uznávaný odborník zavedl chov nových ryb, umělý chov a umělé krmení tak, že růst nebyl tak závislý na okolí a přítocích. V lesnictví oddělil systemizování od ochrany lesů a zavedl desítiletou revizi lesních plánů. Přešlo se také od prodeje palivového dřeva k jeho zpracování na výnosnější užitkové dřevo. Proto byla založena řada pil a parní pohon (*Juřík, 2008*). Šumavské lesy trpěly živelnými pohromami, sněhovými a větrnými polomy s následnými kůrovcovými kalamitami. Nejznámější je větrná kalamita z roku 1870. O podobných vichřicích však víme již z let 1715 z krumlovského panství, 1778 z Prášílska a dále z let 1833, 1834, 1839, 1870 a 1905. Proto bylo již v roce 1839 nařízeno na všech schwarzenberských panstvích zvětšit podíl listnatých dřevin v porostech. Měly to být javory, jasany, buky a duby, které měly zpevnit smrkové porosty (*Anděra a Zavřel, 2003*). Jan Adolf II. dal vystavět monumentální schwarzenberskou hrobku v Třeboni a přestavěl zámek Hlubokou do dnešní podoby (*Mašek, 1992*). Pro městečko Hluboká jsou typická boží muka, postavená z kamenných přitesaných kvádrů s kamennou hlavicí, do které je zasazen dvojitý železný kříž. Nechal je začátkem 17. století zbudovat majitel panství Baltazar de Marradas, a proto se jim říká Marradasovy sloupy. Dodnes stojí u silnice za zámeckým parkem a ve dvoře Vondrově za zámkem Ohrada (*Juřík, 2008*).

obr. č. 6 Schwarzenberská hrobka (zdroj vlastní)

obr. č. 7 zámek Hluboká (zdroj vlastní)

V roce 1858, vyhláší pralesní rezervaci pod Boubínem na Šumavě. Rezervaci navrhl vimperský lesmistr Josef John, který tu nejméně od roku 1849 zkoumal dynamiku pralesů a měl zde založeny pokusné plochy, které pravidelně sledoval. Boubínská rezervace se tak stala prvním speciálně chráněným územím u nás, které bylo založeno z vědeckých důvodů (*Albrecht a kol., 2003*).

obr. č. 8 Boubínský prales (zdroj vlastní)

Středoevropská tradice lidového stavebnictví se začala již ve vrcholném středověku větvit do regionálně diferencovaných forem. Jejich vývoj vyvrcholil právě v barokní době (*Lůw a Míchal, 2003*). V 18. století došlo k těmto změnám: Střední Čechy, Pošumaví, jihovýchod země až po sousední Pomoraví s přesahem do Dolních Rakous charakterizovala střední hospodářství s prostým roubeným třídílným dvorem a trojstranným dvorem (*Langer, 1997*).

obr. č. 9 ukázka selského baroka ve vesnici Holaršovice (vlastní zdroj)

V 1. polovině 16. století se České Budějovice staly významným střediskem obchodu se solí. Sůl, která se těžila v Solné komoře v Rakousku, se dopravovala nejprve po Dunaji do Lince, odtud povozy přes Šumavu do Českých Budějovic a odtud putovala po Vltavě do českého vnitrozemí. Lannova loděnice ve Čtyřech dvorech z poloviny 16. století (1547-1550), v níž se stavěly lodě, kterými se pak sůl přepravovala po Vltavě, je nejstarší dochovanou loděnicí v českých zemích. Od počátku 18. století zastával místo správce rod Lannů, z nichž vynikl Vojtěch Lanna. Ten v r. 1832 loděnici rozšířil a začal zde vyrábět lodě různých tonáží v počtu více než 400 plavidel ročně. Zajišťoval nejen obchod se solí, ale začal po Vltavě přepravovat i dřevo, obilí, tuhu a jiné produkty. Jeho obchodním aktivitám nahrál provoz koněspřežní železnice, který vrcholil v dobách jeho působení a díky němuž proudilo do Českých Budějovic z Lince velké množství nejrůznějšího zboží. V důsledku nástupu železnice byla však stavba lodí v Lannově loděnici na konci 19. století zastavena (Novotná, 2008). Právě v období kolem přelomu 19. a 20. století se obraz krajiny výrazně měnil budováním železniční sítě. Železnice v některých místech zcela změnila charakter hospodářského života (Albrecht a kol., 2003). Za vlády Jana Adolfa II. byla vybudována první koněspřežní dráha v Evropě. V roce 1832 vyjel z Českých Budějovic do Lince první „vlak“ tažený koňmi. Územím jižních Čech procházely odedávna významné obchodní cesty, po nichž se vozila především sůl, ale i další zboží a suroviny z Rakouska do Čech (Novotná, 2008). Původcem myšlenky koněspřežní železnice z Českých Budějovic do Lince byl profesor pražské polytechniky František Josef Gerstner, jehož návrh z r. 1807 byl prvním železničním projektem na evropské pevnině (Kvaček a Petráň, 1990). Projekt vypracoval v r. 1821 Gerstnerův syn František Antonín. Výstavba dráhy z Českých Budějovic do Lince probíhala v letech 1825-32, v letech 1832 až 1836 byla trať prodloužena až do Gmundenu v Solné komoře. Trať z Českých Budějovic do Lince byla dlouhá 131 km. Přeprava osob kočárem zapřaženým koňmi trvala 14 hodin, doprava zboží se uskutečňovala nákladními vozy a trvala až tři dny. Kočáry a vozy jezdily po dřevěných kolejích, okovaných železnými pásy, s rozchodem 1 106 mm. Úsek z Českých Budějovic do Lince byl v provozu 40 let, pak koně nahradily parní lokomotivy. Pravidelná doprava vlaky taženými parními lokomotivami z Českých Budějovic do Lince byla zahájena v r. 1873 (Novotná, 2008). Vybudování koněspřežné železnice z Lince do Budějovic napomohlo k dalšímu využití vodní dopravy po Vltavě (doprava soli, ovoce a dalšího zboží). Průmyslová revoluce

změnila během 19. století tvář celé společnosti, protože nastal nebývalý rozvoj různých průmyslových odvětví, který umožnil další rozvoj dopravy. První parní železnice v českých zemích – Severní dráha císaře Ferdinanda – spojila Vídeň s Brnem a Olomoucí, kde od roku 1845 navazovala Severní státní dráha vedoucí do Prahy. V roce 1862 byl zahájen provoz na trati z Plzně do Prahy. Budování dalších železničních tratí u nás brzdilo finanční vyčerpání rakouské monarchie po sérii válek. První zmínky o plánech na železniční spojení Českých Budějovic s Prahou pocházejí z poloviny roku 1842, kdy byla tato trasa součástí uvažované železnice z Vídně do Prahy (*Juřík, 2008*).

Český Krumlov má dlouho hornickou tradici, a to nejenom v těžbě grafitu, ale také stříbra, zlata a dalších kovů, nerostů a hornin. Zatímco těžba stříbra, zlata a rud koncem 16. století postupně upadala, až zcela zanikla, začala na přelomu 18. - 19. století nabývat značného hospodářského významu tuha. První záznamy o dobývání tuhy u Černé (Hůrka) na Českokrumlovsku pocházejí z r. 1767. Grafit byl bez povolení těžen krumlovskými obchodníky a místními sedláky od 20. let 19. století. S tím souvisí založení továrny KOH-I-NOOR. Ta byla založena v Českých Budějovicích v r. 1846. Výroba tužek sem byla přestěhována z Vídně, z továrny založené Josefem Hardtmuthem v r. 1790. Hardtmuth původně vyráběl kameninu, ale na počátku 19. století se začal zabývat výrobou umělé tuhy. Důvodem byla velká spotřeba tužek, a to jak samotným Hardtmuthem, tak i při značení kameniny během výroby. Tuha se totiž v té době dovážela jako přírodní grafit z Anglie a byla velmi drahá. Hardtmuth nahradil přírodní zdroj tepelně a tlakově opracovanou směsí méně kvalitního grafitu z jižních Čech a jílu a začal vyrábět levné tužky, které vyvážel do celé Evropy. Výroba tužek se natolik rozrostla, že bylo rozhodnuto vybudovat novou továrnu. Za její sídlo byly vybrány České Budějovice, v jejichž okolí byl dostatek jílu i grafitu, dřeva ze Šumavy, oproti Vídni levné pracovní síly a dobré dopravní spojení. Továrna měla přes 1000 zaměstnanců a patřila k největším v jižních Čechách (*Novotná, 2008*).

Po vzniku Československa v říjnu 1918 patřila většina zemědělské a lesní půdy šlechtě a církvi. Do majetkových a sociálních poměrů zasáhla podstatně pozemková reforma. V dubnu 1919 přijalo Národní shromáždění zákon o pozemkové reformě, podle něhož se pro účely pozemkové reformy zabíral pozemkový majetek o výměře nad 150 ha zemědělské nebo nad 250 ha veškeré půdy – dotkla se tedy převážně šlechtických velkostatků a církevních pozemků. K realizaci reformy, která nejintenzivněji probíhala v letech 1923–26, byl pak zřízen Státní pozemkový úřad. Adolf Schwarzenberg jako právník musel vést složitá jednání se Státním pozemkovým úřadem, a nakonec se mu podařilo zachovat alespoň třetinu majetku. Po ukončení pozemkové reformy v roce 1930 se snížil rozsah schwarzenberských pozemků z 176 440 na 87 368 hektarů (*Juřík, 2008*).

Nevyhovující silniční síť se začíná koncem 18. stol. pozvolna zlepšovat budováním státních silnic s kamennými vozovkami. Tyto nové umělé silnice, jež udržovaly v mezích možnosti přímý směr, byly opatřeny příkopy, patníky, propustky a pevnými mosty a lemovaly je aleje ovocných nebo okrasných stromů. Jejich výstavba pokračovala rychleji od r. 1804 po zavedení systému tzv. silnice, podle níž poddaní byli nuceni zajistit dopravu materiálu a zčásti i zemní práce, zatímco vrchnosti hradily náklady na různé zemní stavby (mosty, kanále, hráze aj.). Rekonstrukce a výstavba základní silniční sítě byla dokončena počátkem 40. let 19. stol. osobní poštovní doprava, jež byla poněkud urychlena zavedením rychlých poštovních vozů (tzv. poštovní rychlíky), dostala od 20. let 19. stol. Významného konkurenta v soukromých dostavnících, jež získávaly stále větší oblib, protože byly rychlejší, pohodlnější a levnější. Postupně se vytvořila hustá síť dostavníkových spojů mezi Prahou a všemi významnějšími městy v celé zemi (*Kvaček a Petrář, 1990*).

8. VÝVOJ KRAJINY PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Zásadním způsobem se krajina i rozmístění obyvatelstva proměnily až po druhé světové válce (*Bárta a kol., 2007*). Předělem ve vývoji krajiny byl odsun německy mluvícího obyvatelstva po druhé světové válce ze všech příhraničních okresů, v jehož důsledku se vylidnila řada okrajových oblastí (vyšší polohy Šumavy, Novohradské hory, řada menších regionů na Českokrumlovsku a velká jihovýchodní část Jindřichohradecka) (*Albrecht a kol., 2003*). Kontinuální osídlení od velké středověké kolonizace bylo změněno, a to ve dvou vlnách – první tvořil spontánní útek německého obyvatelstva před postupující východní frontou, druhou tvořil vlastní odsun, při němž byly vyhnány téměř tři miliony českých Němců (*Lów a Michal, 2003*). Odsunem německého obyvatelstva na desítky let zpustly pohraniční hornatiny, které zdaleka nebyly dosídleny, nehledě k rozsáhlým okrskům, které se již neosídlovaly, jako byly vojenské výcvikové prostory a pohraniční pásmo. Na druhé straně se v okolí velkých měst a průmyslových středisek začala prudce rozrůstat zástavba zabírající stále větší plochy dosud volné krajiny. V posledních dvou desetiletích se vytváří celá pásma tzv. suburbií, které nejsou integrovanými částmi měst ani venkovem, čímž dochází k hluboké degradaci krajiny (*Bárta a kol., 2007*). Až na čestné výjimky se zásahy do krajiny uskutečňované v letech 1948 – 1989, vyznačovaly neadekvátním, naddimenzovaným měřítkem i četností (*Hájek, 2008*). Již v 60. letech započal přesun venkovského obyvatelstva z malých sídel do tzv. střediskových obcí a později hromadně do sídlišť ve městech. Tento proces vyvrcholil krátce před rokem 1990, kdy se celá řada menších vesnic prakticky vylidnila a dnes slouží jen jako rekreační zázemí městských obyvatel. Velice nepříznivým jevem zejména pro krajinný ráz jsou rozbujelé chatové osady a zahrádkářské kolonie (*Albrecht a kol., 2003*). Výmluvným a dodnes více než patrným dokladem tohoto přístupu jsou panelová sídliště, inspirovaná sovětskými urbanistickými modely a myšlenkami české meziválečné avantgardy, mnohé technické stavby nebo komplexy výrobních či zpracovatelských závodů nejrůznějších odvětví průmyslu i zemědělství (*Hájek, 2008*). Komunistická diktatura se na rozdíl od osudů lidí dotýkala krajiny a sídel zprostředkovaně, ale neméně drasticky. Princip diktatury, který je založen na centrálním řízení diktováním všeho a na cílené likvidaci jakékoliv samostatnosti měl a dosud má na naši krajinu zdrcující vliv. Centrální řízení se projevovalo tupým uplatňováním jednotných systémů

hospodaření bez ohledu na místní podmínky. Přizpůsobení velikosti a tvaru pozemku zemědělské technice vedlo k obecné zásadě, že při pozemkových úpravách se musí pozemek menší než 100 ha zvláště zdůvodňovat (*Lów a Michal, 2007*). V rámci programu kolektivizace zemědělství docházelo na počátku k přesvědčování, později k nátlaku a násilnému předávání půdy a objektů soukromě hospodařících rolníků a hospodářů do společných družstev (*Bočková, 2008*). Termínem kolektivizace v podmínkách Československa označujeme dění na venkově v 50. letech, přesně období let 1940-1960. V procesu kolektivizace se jednalo o destrukční proces, a to v celém životě lidí na venkově, ve všech oblastech jejich života a zemědělské práce (*Blažek, 2008*). Kolektivní velkoplošné zemědělství zlikvidovalo drobné krajinné prvky, jako byly meze, úvozy, remízky i pestrá paleta luk, polí a tzv. neplodných ploch donedávna zpestřující krajinou scenérii. Vydatně k tomuto vývoji přispěla i živelná rekreační zástavba v podobě celých chatových „sídlišť“ a v nejnovější době i přebujelých turistických center, zejména v horách, kde do tváře dosud přírodní krajiny krutě zasáhla výstavba lanovek, vleků a mnoha objektů spjatých s masovou návštěvností (*Bárta a kol., 2007*). Kolektivizace vedla v první fázi k zničení osobního vlastnictví. Kolektivizace v zemědělství proslavená oráním mezí, v letech padesátých (jejichž hlavním důvodem bylo zrušení fyzických hranic pozemků, aby je jejich bývalí majitelé nemohli identifikovat), odstartovala v krajině nejintenzivnější erozní procesy od konce doby ledové. Společně s nevhodnými plodinami (širokořádkové plodiny, okopaniny) vedla paušální intenzifikace k zestepnění odtokových poměrů v horních částech povodí, k zanášení drobných vodotečí a k zásadním změnám povodňových režimů v nivách, které se měnily v mokřady a bažiny (*Lów a Michal, 2003*).

První vlna kolektivizace zemědělství s vrcholem v padesátých letech, zakládající společné velkovýrobní užívání půdy podle převažujícího principu „jedno družstvo-jedna obec“ Druhá vlna kolektivizace zemědělství v sedmdesátých letech, zakládající společné velkovýrobní užívání půdy na principu „jedno družstvo-konglomerát obcí“ (*Lów a Michal, 2003*).

Největší devastace zemědělské krajiny však nastala až v 70. – 80. letech, kdy pod záminkou potravinové soběstačnosti státu byla nastartována ideologicky a direktivně vynucovaná, v mnoha ohledech nepochybně zcela iracionální intenzifikace zemědělství. Byly odvodněny téměř veškeré vlhké louky a při tzv. rekultivacích byla likvidována většina významných krajinných struktur (staré polní cesty, meze, vzrostlé porosty dřevin, kamenné snosy), dokládajících kulturní a historický vývoj krajiny, které překážely scelování pozemků do velkoplošných lánů (*Albrecht a kol., 2003*). Vznikající zemědělské továrny na rostlinnou a živočišnou výrobu se chovaly zcela nešetřně původní krajině. Byly vytvářeny velké výrobní celky bez ohledu na louky, lesy, vodstvo a zvířenu, která v nich žije. Svážení zemědělců na třicetkilometrové vzdálenosti bylo náročné na spotřebu pohonných hmot, k velkým ztrátám docházelo při sklizni zemědělských produktů a při jejich transportu do vzdálených sušiček a sil, problematické výsledky přineslo mohutné nasazení chemie do zemědělství (*Lůw a Michal, 2003*). Na počátku 70. let vrcholí tempo likvidace rozptýlené zeleně v podobě mezí a remízků, doprovodných porostů polních cest, vodních toků a struh, pak přelom 70. a 80. let byl ve znamení zvětšování bloků orné půdy často ke kritickým a iracionálním rozměrům. Vznikaly bloky o rozloze až stovek hektarů, které byly hlavní příčinou rychle narůstající půdní eroze. Docházelo k přeměně cenných ekosystémů na ornou půdu, k necitlivým, někdy i k neuváženým úpravám vodních toků či změnám vláhových režimů. Teprve koncem 80. let lze pozorovat první známky změn společnosti ve vztahu k přírodě a krajině. Dramatická homogenizace a fragmentace krajiny spolu s dodatkovou energií v podobě vysokých dávek průmyslových hnojiv a pesticidů se staly hlavními příčinami vyvrcholení ekologické destabilizace a estetické degradace české krajiny ve 20. století (*Bárta a kol., 2007*).

Na konci války nastává nová éra ve vývoji úprav střední Vltavy (*www.pvl.cz*). Velké inženýrské stavby, zejména na vodních tocích, jako vysoké přehrady, zcela změnily nejkrásnější partie některých říčních údolí (*Bárta a kol., 2007*). Odborníci v té době dochází k závěru, že je nutno vybudovat co největší vodní díla (přehrady), která by akumulovala velké zásoby vody pro jejich další hospodářské využití a zlepšení vodohospodářských poměrů na Vltavě i dolním Labi (*www.pvl.cz*). Po druhé světové válce je dovršena elektrifikace, vznikají hlavní stavby vltavské kaskády. Ta dnes disponuje špičkovým výkonem 700 MW. Přehradní nádrže s vodními elektrárnami reprezentují klasické dilema ochránců přírody. Voda představuje obnovitelný zdroj a jedná se o čistou energii – jednoznačný klad. Na druhé straně již v současné době zmizela pod vodou krásná údolí s mnoha přírodními hodnotami (*Bárta a kol., 2007*). Státní vodohospodářský plán Československé republiky vyřešil pro povodí Vltavy veškeré možnosti výstavby přehrad i míru dosažitelného na zlepšení průtoků. Kromě využití vodní síly se dbá o účelné zásobování sídlišť vodou, o dodávku vody průmyslu a zemědělství, o ozdravení řek a o ochranu před povodněmi (*Chlum, 1960*). Pro krajinu a přírodu horního a středního Povltaví bylo mimořádně radikálním zásahem vybudování vltavské přehradní kaskády (Lipno I, Lipno II, Hněvkovice, Kořensko, Orlík) (*Albrecht a kol., 2003*). Pod vodami přehrad zmizely vsi, osady, restaurace s letními byty, malé říční lázně, stejně jako po staletí provozované vorařství – na jejich březích vyrostla nová sídla, s novými výrobními centry, dopravními uzly a zónami klidu. Tato soustava vodních děl neméně výrazně ovlivnila i přírodní charakter dotčených území. Zatopením údolí se zemědělské využívání půdy přesunulo z říční nivy do vyšších, živinově chudších poloh, které bylo třeba obohacovat větším množstvím umělých hnojiv. Teplo, akumulované ve vodních masách kaskády, proměnilo mikroklima zbylých vltavských svahů a spolu s ním i jejich půdu, vegetaci a skladbu živočišných druhů. Nově vzniklé břehy ohrožované vodní erozí vzhledově i funkčně upravilo zabezpečovací, řízené zarůstání. Režim říčního toku, přehradami pozměněný a silně regulovaný, zmenšil teplotní rozdíly vody v průběhu roku, což se projevilo nejen na struktuře vltavské flóry a fauny, ale také způsobilo, že řeka v zimě nezamrzá a v létě je chladnější, než bývala (*Moravcová, 1964*).

V nejhořejším toku řeky Vltavy, v místech, kde řeka si razí cestu mezi žulovými balvany a peřejemi, bylo vybráno místo, kde poměrně nízkou hrází bylo dosaženo velkého nádržního prostoru pro vybudování přehrady Lipno (*Chlum, 1960*). Lipnu se již přes třicet let říká jihočeské moře. Kolem přehradního jezera vyrostlo za tu dobu množství chat a rekreačních zařízení. Stavba přehrady začala v r. 1950 výstavbou nových cest, tratě s přenesením hřbitovů ze zátopové oblasti. Značný spád Vltavy umožňoval vybudovat zařízení, ve kterém voda spadá šachtou vylámanou ve skále do hloubky 160 m a svou silou roztáčí kola dvou Francisových turbin. Pak vytéká téměř vodorovným kanálem dlouhým 3,5 km do vyrovnávací nádrže nad Vyším Brodem. Přehradní hráz vysoká 28 m je tvořena nasypanou zemínou s betonovými bloky a je obložena kameny. Celková délka přehradního jezera přesahuje čtyřicet kilometrů a podél břehů vznikla střediska vodních sportů. Okolní lesy, dnes již přístupné z obou stran břehů, jsou protkány turistickými cestami s výhledy na jezero (*Havlová, 1996*). Významnou rekreaci a sportovní využití poskytuje Lipenské jezero o ploše téměř 4 659 ha, délce 40 km a šíři až 16 km v nadmořské výšce 730 metrů (*Friedl a kol., 1991*). Dalším dílem je přehrada Orlík, ta se nachází v říčním kilometru 144,650 Vltavy, 91 km nad Prahou a jako největší vodní dílo v republice tvoří i nejvýznamnější článek Vltavské kaskády. Se stavbou bylo započato v r. 1954. V roce 1960 bylo zahájeno napouštění nádrže a poslední 4. turbogenerátor byl spuštěn v březnu 1962. Až do roku 1966 byly dokončovány některé rekultivační práce (www.pvl.cz). Geologický podklad hráze tvoří metabasity a ortoruly. Hráz je přímá, gravitační betonová. Výška koruny hráze nad základy je 91,45 m (*Chlum, 1960*). Celkový objem betonu hráze činí přes 1 milion m³. K převádění vody slouží korunový hrazený přepad o třech polích a pod přelivy jsou situovány dvě spodní výpusti. Při levém břehu je umístěna elektrárna osazena čtyřmi turbinami typu Kaplan. Vodní dílo Orlík pracuje ve vzájemné spolupráci se svou vyrovnávací nádrží přehrady Kamýk. Hlavními účely vodního díla jsou akumulace vody pro nadlepšení průtoků na spodní části Vltavy a Labe, částečná ochrana před velkými vodami a výroba elektrické energie. Těmto hlavním účelům jsou podřízena další využití, jako je rekreace, vodní sporty, rybí hospodářství a plavba v nádrži. K orlické nádrži neodmyslitelně patří rekreační a sportovní lokality, stejně jako oblíbená rybářská místa. Při extrémní povodni v srpnu 2002 byl Orlík zatížen vodou podstatně větší, než na jakou je dimenzován. Při nástupu povodně dílo beze zbytku plnilo svůj účel a akumulační schopností vytvořilo časový prostor

pro provedení zabezpečovacích a evakuačních prací v obcích na toku pod ním, včetně Prahy (www.pvl.cz). Posledním vodním dílem před vstupem Vltavy do budějovické kotliny je vodní dílo Hněvkovice (*Chlum, 1960*). Nachází se 5 km jižně od Týna nad Vltavou a 29 km severně od Českých Budějovic a spolu s vodním dílem Kořensko jsou nejnovějšími stupni Vltavské kaskády vybudovanými v letech 1986 – 1991. O stupni Hněvkovice se uvažovalo už bezprostředně po 1. světové válce. Ale až po rozhodnutí vybudovat jadernou elektrárnu u Temelína bylo nutné zabezpečit technologickou vodu výstavbou nádrže na Vltavě. Byla přijata koncepce výstavby vodních děl Hněvkovice a Kořensko, které v intervenční spolupráci s vodním dílem Lipno v suchých letech zabezpečují požadované odběry pro jadernou elektrárnu a zároveň zajistí využití hydroenergetického potenciálu řeky v obou dílech pro výrobu el. energie. Vodní dílo tvoří betonová tížná hráz se třemi korunovými hrazenými přelivy. Celková délka koruny hráze je 191 m, výška nade dnem 23,5 m. Přes korunu hráze vede veřejná komunikace. U levého břehu je vodní elektrárna s dvěma Kaplanovými turbinami. Současně s výstavbou VD Hněvkovice se budovala čerpací stanice na levém břehu Vltavy v těsném sousedství hráze, včetně přívodního potrubí technologické vody do areálu JE Temelín, což je prioritní účel nádrže. Nádrž délky 18,65 kilometru sahá svým vzduším po jez v Hluboké nad Vltavou a zaujímá plochu 276,67 hektarů. S ohledem na výrazné změny průtoku pod VD Hněvkovice způsobované provozem vodní elektrárny bylo pod soutokem Lužnice s Vltavou ve vzduší nádrže Orlík vybudováno vodní dílo Kořensko. Jeho účelem, mimo jiné, je stabilizace hladiny vody v Týně nad Vltavou. Jedná se o pohyblivý jez o čtyřech polích. Mezi plavební komorou a jezem byla vybudována vodní elektrárna. Na Kořensku je na levém břehu pod jezem vybudován tlumicí objekt, ve kterém je energeticky využíván spád vypouštěných odpadních vod z JE Temelín (www.pvl.cz).

obr. č. 10 přehrada Lipno (vlastní zdroj)

Zcela mimořádným zásahem do krajiny jihočeského regionu je stavba jaderné elektrárny Temelín, nejvýznamnější energetické investice 20. století v České republice. Nachází se v ploché mírně zvlněné krajině Týnské pahorkatiny (Albrecht a kol., 2003). Leží asi 25 kilometrů od Českých Budějovic a pět kilometrů od Týna nad Vltavou. Začátek vlastní stavby jaderné elektrárny Temelín byl v roce 1987 a stavba byla dokončena v roce 2000 (www.je-temelin-dukovany.cz) Odběr technologické vody je zajištěn z vodního díla Hněvkovice na Vltavě, jehož vybudování bylo součástí výstavby elektrárny. Požadovanou kvalitu vody zaručují čističky odpadních vod na horním toku Vltavy především ve Větřní, Českém Krumlově a Českých Budějovicích (www.je-temelin-dukovany.cz). V malebné jihočeské krajině představuje jaderná elektrárna Temelín průmyslový celek, který svojí velikostí přesahuje vše, co bylo dosud v lokalitě postaveno. Z krajinně ekologického hlediska se na elektrárnu můžeme dívat jako na výjimečnou krajinnou složku (Forman a Godron, 2004). Zcela zásadně je stavbou elektrárny ovlivněn krajinný ráz širokého okolí. Čtyři chladicí věže vysoké 155 m, s patním průměrem 130 m, se svým objemem zcela vymykají měřítkům zdejší pahorkatinné krajiny. Jsou viditelné z velké části jihočeského regionu, ze severovýchodních svahů Šumavy a severních vrcholů Novohradských hor dokonce až ze vzdáleností přes 60 km. Výstavbou jaderné elektrárny zaniklo pět vesnic. Na území zaniklých osad

Temelínec a Knín byly umístěny deponie materiálu z ostatních demolovaných vesnic, zcela zmizela osada Podhájí, z osady Křtěnov zbyl pouze kostelík se hřbitovem a z obce Březí u Týna nad Vltavou zámeček Vysoký Hrádek, v němž je dnes umístěno informační centrum jaderné elektrárny (Albrecht a kol., 2003). Dále to přineslo i modernizaci krajinné infrastruktury, stavbu sídlišť, v přílehlých obcích a městech, přeložky silnic, rekonstrukci železničních tratí (Hájek, 1977). Výstavba elektrárny měla však další, tentokrát nepřímý, negativní dopad v podobě tzv. náhradních rekultivací za provedený zábor zemědělské půdy. Tyto rekultivace byly situovány zejména do Novohradského podhůří a spočívaly zejména v systematickém odvodnění pozemků, zahlubování a napřimování vodních toků, likvidaci rozptýlené zeleně a dalších krajinných struktur apod. Těmito zásahy byla likvidována i řada cenných lučních a mokřadních biotopů a přirozený tok řeky Stropnice v úseku Nové Hrady – Byňov (Albrecht a kol., 2003).

obr. č. 11 Jaderná elektrárna Temelín (vlastní zdroj)

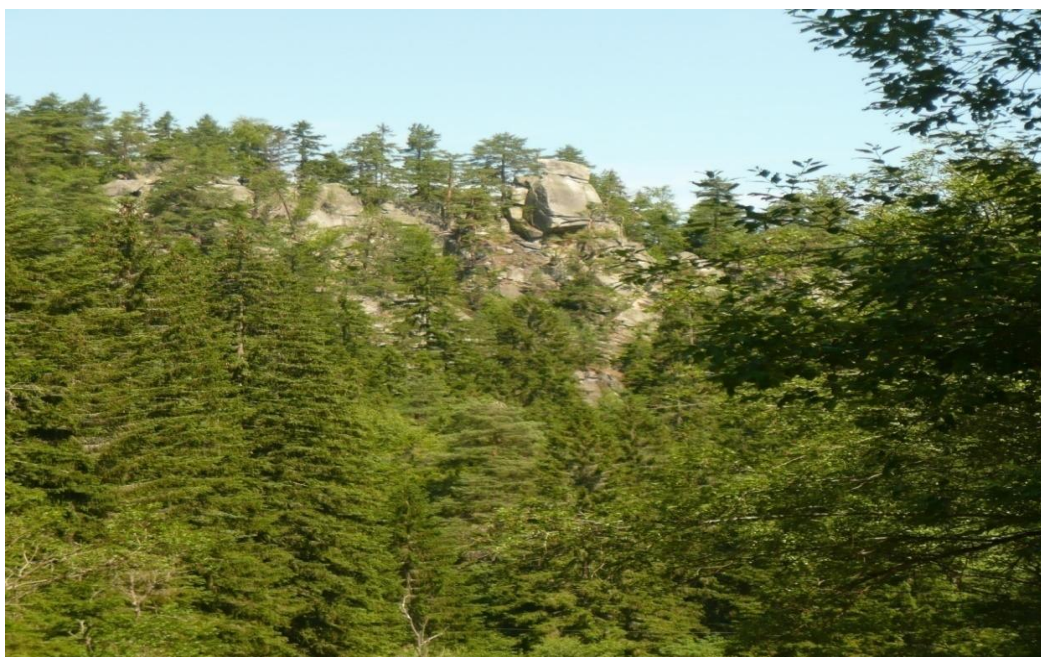
Významnou událostí se stalo vyhlášení CHKO Třeboňsko 15. listopadu 1979 výnosem Ministerstva kultury ČSR o rozloze 700 km² (Bárta a kol., 2007). CHKO Třeboňsko zaujímá jihovýchodní část České republiky při státní hranici s Rakouskem na části okresů Jindřichův Hradec, Tábor a České Budějovice (Friedl a kol., 1991). Oproti ostatním velkoplošným chráněným územím České republiky oblastí od středověku intenzivně přetvářenou, která se dnes nachází ve stadiu druhotné biologické rovnováhy. Vodní plochy rybníků, řek a jezer vzniklých těžbou štěrkopísků zaujímají okolo 15 % rozlohy chráněné krajinné oblasti. Přibližně 45 % plochy pokrývají lesy, necelých 30 % území tvoří zemědělský půdní fond, zbytek připadá na komunikaci a lidská sídla (Bárta a kol., 2007). Třeboňsko bylo osídleno oproti jiným českým krajům poměrně později, a to podle dosavadních archeologických a archivních výzkumů až do konce 12. století, kdy panství na západ od řeky Lužnice dostal lénem Vítek z Prčic. Osadníci budovali své usedlosti v nejnižších částech lužního úvalu, kde byla nejvyšší spodní voda a těžké podmáčené půdy, a sušší polohy obhospodařovali zemědělsky. Z usedlostí se postupně vytvořily obce, kde statky stály ve dvou řídkých řadách se štíty otočenými do návesního prostoru s jedním nebo dvěma rybníky, které místo trvale drenovaly. Dále zde byla zelená travnatá plocha se soliterními lesními stromy (olše, jasan, vrba), společně chránícími základy budov před podmáčením (Friedl a kol., 1991).

Od roku 1945 do roku 1960 bylo v regionu vyhlášeno dalších 20 zvláště chráněných území, k nimž k nejvýznamnějším patří Chýnovská jeskyně na Táborsku, Velký a Malý Tisý a Stará řeka na Třeboňsku, Řežabinec na Písecku, Terčino údolí na Novohradsku, Klet' a Vyšenské kopce v Blanském lese a Milešický prales na Šumavě. V období 1960 – 1985 vyhlášeno dalších 17 zvláště chráněných území, mezi něž patří např. Hrby a Žlábky na Písecku, Fabián na Jindřichohradecku, Žofinka na Třeboňsku, Holubovské hadce a Jaronínská bučina v Blanském lese, Pohořské rašeliniště v Novohradských horách a Bílá strž na Šumavě. Do konce roku 2000 bylo v jihočeském regionu (včetně území CHKO Blanský les, CHKO Třeboňsko a včetně celé plochy NP a CHKO Šumava) vyhlášeno celkem 288 maloplošných zvláště chráněných území, z toho 14 NPR, 10 NPP, 95 PR a 169 PP. V roce 1963 byla vyhlášena Chráněná krajinná oblast Šumava, zaujímající část tehdejšího Jihočeského a Západočeského kraje, o rozloze 163 000 ha (Albrecht a kol., 2003).

9. VÝVOJ KRAJINY PO ROCE 1989

Společenské změny po roce 1989 znamenaly takřka ve všech krajinných atributech obrat k pozitivním tendencím. Restituce, privatizace, nové formy pozemkových úprav a územního plánování, krajino tvorné programy a další procesy a aktivity dokázaly během 90. let významně ovlivnit vývoj krajiny na počátku 21. století. Příčinou negativního tlaku na krajinu v této dekádě byl především masivní rozvoj infrastruktury a průmyslu (*Sklenička, 2003*). Po roce 1989 nastal, po počátečním útlumu, další rozvoj měst. Vyrůstají příznivěji řešené obytné čtvrtě, dochází však i k masové výstavbě čtvrtí tzv. katalogových rodinných domků ve volné krajině, jejichž rozloha i mnohonásobně převyšuje rozsah zástavby dosavadních vesnic. Jejich často nekvalitní architektura začíná výrazně ovlivňovat charakter krajiny. Pro krajinu velmi negativní je výstavba komerčních a skladovacích areálů na okrajích měst či podél silnic (*Bárta a kol., 2007*). Po roce 1990 je z hlediska ochrany příměstské krajiny značně nepříznivým jevem růst větších sídelních aglomerací, obklopených neustále se rozšiřujícím prstencem různých halových provozů, super a megamarketů, autosalonů a dalších architektonicky nevhodných staveb (*Albrecht a kol., 2003*). Bezprostředně dochází k útlumu zemědělství, vedoucí k přebytkům orné půdy. Vytváří se tak nezbytný prostor pro celkovou obnovu krajiny. Nastává období rehabilitace mimoprodukčních funkcí krajiny dále zvýrazněné vstupem země do EU. Nové metody krajinného plánování, krajino tvorné a agroenvironmentální programy přinášejí pozitivní výsledky, které jsou v podobě zvýšení podílu ekologicky hodnotných krajinných složek patrné i v celostátních statistikách (*Bárta a kol., 2007*). Po roce 1990 došlo k zásadnímu zlepšení čistoty vod a ovzduší, ke značnému útlumu zemědělského využívání krajiny a v důsledku toho k nastartování trendu mírného zlepšování situace ve skladbě vegetace, flóry a fauny regionu. Účinky útlumu hospodaření nejdou vždy jen pozitivní, neboť dochází k ruderalizaci a zarůstání některých částí krajiny, místy k příliš vysoké až devastující intenzitě pastvy dobytka a dalším nepříznivým jevům (*Albrecht a kol., 2003*). V roce 1991 vzniká národní park Šumava. A to vyčleněním z CHKO Šumava. Vedle sebe tak existuje jak NP, tak CHKO, a mají společnou správu (*Bárta a kol., 2007*). Tato oblast patří k našim nejkrásnějším velkoplošným chráněným územím a po Českém ráji a Moravském krasu také k nejstarším chráněným územím v České republice. V současné době patří Šumava k našim

nejzachovalejším přírodním celkům s rozsáhlými lesními porosty, které pokrývají téměř 2/3 její plochy a jsou neodmyslitelnou součástí této krajiny. Je možné se zde setkat se zbytky původních pralesovitých porostů i s velkými rašeliništi, na nichž nalezneme četné vzácné rostliny a živočichy. V CHKO Šumava jsou zřízeny četné státní přírodní rezervace a chráněné přírodní výtvořy k ochraně nejhodnotnějších krajinných celků, vzácných ekosystémů, rašelinišť, původních porostů, jezer, význačných geomorfologických útvarů apod. (Friedl a kol., 1991). Nadmořská výška celého území se pohybuje mezi 510 a 1378 metry (Bárta a kol., 2007). V roce 1990 přibyla dlouho připravovaná CHKO Blanský les (Albrecht a kol., 2003).

obr. č. 12 NP Šumava (vlastní zdroj)

10. ZÁVĚR

Tato bakalářská práce pojednává o historickém vývoji krajiny jižních Čech. V první řadě jsou zde popisovány změny v krajině za dob Vítkovců, kde důležitým bodem je kolonizace ve 12. století, dále rozvoj klášterů Rožmberky a jejich zásahy do krajiny. V této době se největším přínosem v krajině stávají rybníky a jejich stavitelé. Jedná se o stavby Jakuba Krčina z Jelčan, tedy rybník Svět a rybník Rožmberk a stavba Štěpánka Netolického Zlatá stoka. V další části je popisována třicetiletá válka a její negativní vliv na krajinu. Za dob Eggenbergů a Buquoyů docházelo hlavně k rozvoji sklářství a byla založena národní přírodní rezervace Žofínský prales. Další kapitola pojednává o krajině za dob Schwarzenbergů, kteří prosluli jako výborní hospodáři a modernizátoři hospodářství. Největším přínosem je trubková drenáž, kterou u nás zavedl Jan Adolf II. Schwarzenberg. Krajinu po druhé světové válce velice změnila kolektivizace. Největším přínosem do dnešní doby je určitě Vltavské kaskáda. Díky níž mají jižní Čechy ochranu před povodněmi. Dalším plusem Vltavské kaskády je určitě zásobování sídlišť vodou, dodávka vody pro průmysl a zemědělství a ozdravení řek. Mimořádným zásahem do krajiny se stala v roce 1987 vybudování JE Temelín, kvůli níž bylo zničeno pět vesnic. Určitým pozitivem se v této oblasti stalo vyhlášení CHKO Třeboňsko a dalších chráněných území.

11. SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1: náměstí v Českých Budějovicích

Obr. č. 2: hrad Rožmberk

Obr. č. 3: rybník Svět

Obr. č. 4: rybník Rožmberk

Obr. č. 5: Schwarzenberský kanál

Obr. č. 6: Schwarzenberská hrobka

Obr. č. 7: zámek Hluboká

Obr. č. 8: Boubínský prales

Obr. č. 9: ukázka selského baroka ve vesnici Holašovice

Obr. č. 10: přehrada Lipno

Obr. č. 11: jaderná elektrárna Temelín

Obr. č. 12: NP Šumava

12. SEZNAM LITERATURY

1. **Albrecht, J. a kol.** Českobudějovicko. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2003, 807 s. ISBN 80-860-6465-4
2. **Anděra, M., Zavřel, P.** Šumava: příroda, historie, život. Praha: Baset, 2003, 799 s. ISBN 80-734-0021-9
3. **Bárta, F., Bartoš, J., Bičík, I., Břizová, E., Buček, A., Cílek, V., Čtverák, V., Dejmal, I., Erban, V., Gojda, M., Hentschel, W., Hentschelová, H., Hlávka, J., Husáková T., Hušek, J., Kavalcová, V., Kavalec, K., Kender, J., Kopp, J., Křivánek, J., Kuča, K., Kučová, V., Kupková, L., Ložek, V., Lów, J., Lutterer, I., Mentlík, P., Nevrlý, M., Němec, J., Plesník, J., Pošmourný, K., Schmelzová, R., Sklenička, P., Špryňar, P., Vlašín, M., Vorel, I., Wieser, S., a další.** Krajina v České republice. Praha: Consult, 2007, 399 s. ISBN 978-80-903482-3-3
4. **Bočková, M.** Zemědělství a 50. léta. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2008, 119 s. ISBN 978-80-86874-11-1
5. **Blažek, P., Kubálek, M.** Kolektivizace venkova v Československu 1948 - 1960 a středoevropské souvislosti. Praha: Dokořán, ČZU, 2008, 360 s. ISBN 978-80-7363-226-7
6. **Flíčková, H.** Poslední plavba ve Schwarzenberském plavebním kanálu. Vítaný host na Šumavě a v Českém lese: čtvrtletník příznivců přírody, památek a lidí. 2013, 6 s. ISSN 1802-3622
7. **Forman, R. T. T., Godron, M.** Krajinná ekologie. Praha: Akademie věd České republiky, 1993, 583 s. ISBN 80-200-0464-5

8. **Friedl K., Maršáková M., Petříčková M., Povolný F., Rivořová L., Vinš A.** Chráněná území v České republice. Praha: INFORMATORIUM, 1991, 274 s. ISBN 80-85368-13-7
9. **Hájek, P.** Jde pevně kupředu naše zem: krajina českých zemí v období socialismu 1948-1989. Praha: Malá Skála, 2008, 161 s. ISBN 80-867-7607-7
10. **Haubelt, J.** Jakub Krčín z Jelčan. Praha: Rodiče s.r.o., 2003, 191 s. ISBN 80-86695-18-2
11. **Havlová, M.** Jižní Čechy: hrady, zámky, historická města. Český Krumlov: UNIOS CB, spol. s r.o., 1996, 53 s. ISBN 9788086141046
12. **Chlum, A.** Vodohospodářská výstavba na Vltavě. Praha: MÍR, 1960, 92 s. ISBN 301-05-105
13. **Juřík, P.** Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách. Praha: Libri, 2008, 443 s. ISBN 978-80-7277-359-6
14. **Koblasa, P.** Stručné dějiny rodu Buquoyové. České Budějovice: Bohumír Němec – VEDUTA, 2002, 79 s. ISBN 80-903040-1-X
15. **Kubačák, A.** Dějiny zemědělství v českých zemích. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1994, 191 s. ISBN 80-7084-109-5
16. **Kuthan, J.** Jižní Čechy: krajina, historie, umělecké památky. Praha: Orbis, 1974, 313 s.
17. **Kvaček R., Petráník J.** Dějiny Československa II. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 564 s. ISBN 80-04-21070-8

18. **Langer, J.** Co mohou prozradit lidové stavby. Rožnov pod Radhoštěm: Ready, 1997, 236 s. ISBN 80-238-1007-3
19. **Langhammerová, J.** Jižní Čechy: kraj - lidé - tradice. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, 229 s. ISBN 978-80-7422-136-1
20. **Lów, J., Míchal, I.** Krajinný ráz. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2003, 552 s. ISBN 80-86386-27-9
21. **Mašek, P.** Modrá krev. Praha: Mladá fronta, 1992, 206 s. ISBN 80-204-0346-9
22. **Matoušek, V.** Čechy krásné, Čechy mé: Proměny krajiny Čech v době industriální. Praha: Agentura KRIGL, 2010, 380 s. ISBN 978-80-86912-36-3
23. **Moravcová, M.** Vegetační problémy při budování vodních děl. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1964, 258 s.
24. **Novotná, D.** Technické památky: objevujte krásy ČR se společností Skanska. Praha: Olympia, 2008, 171 s. ISBN 978-80-7376-110-3
25. **Sádlo, J.** Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí. Praha: Malá Skála, 2005, 247 s. ISBN 80-867-7602-6
26. **Sklenička, P.** Základy krajinného plánování. Praha: Naděžda Skleničková, 2003, 321 s. ISBN 80-903206-1-9
27. **Šarapatka, B., Niggli U. a kol.** Zemědělství a krajina: cesty k vzájemnému souladu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 271 s. ISBN 978-80-244-1885-8
28. **Šusta, J.** Pět století rybníčního hospodářství v Třeboni. Třeboň: Carpio, 1995, 212 s. ISBN 80-901945-1-6

29. **Vašků, Z.** Zlo zvané meliorace. Vesmír. 2011, č. 90, 440-444 s.

30. **Zákon č. 114/1992 Sb.** o ochraně přírody a krajiny

Zdroje online

31. Jaderná elektrárna Temelín. JE Temelín Dukovany [online]. 2006. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z WWW: <http://www.je-temelin-dukovany.cz/jaderna-elektrarna-temelin.htm>

32. Povodí Vltavy. Vltavská kaskáda [online]. 1999. [cit. 2013-03-27]. Dostupné z WWW: <http://www.pvl.cz/vodohospodarske-informace/vodni-dila/vltavska-kaskada>